

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

๑. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอนธรรมศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

๒. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

๓. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสอนธรรมศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ครูและนักเรียนในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน ๕๗๘ คน ซึ่งผู้ศึกษาทำการสำรวจ (Survey Research) และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires)

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อหาค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการหาค่าที (t-test) ซึ่งสามารถสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ครู เป็นเพศหญิงมากที่สุด จำนวน ๑๘๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๙.๙ และอยู่ในสังกัดโรงเรียนสตรีสมุทรปราการมากที่สุด จำนวน ๕๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๔

สำหรับนักเรียน เป็นเพศหญิงมากที่สุด จำนวน ๒๖๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๑ และอยู่ในสังกัดโรงเรียนสมุทรปราการมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๔

๕.๑.๒ ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๕และเมื่อพิจารณาแต่ละด้าน

ย่อย พบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษา อยู่ในระดับมากทุกด้าน ยกเว้น ด้านคุณธรรมและจริยธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด

สำหรับนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๒ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านย่อย พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษา อยู่ในระดับมากทุกด้าน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

ด้านคุณธรรมและจริยธรรม

ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ด้านคุณธรรมและจริยธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๔ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษา ด้านคุณธรรมและจริยธรรม อยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ

สำหรับนักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ด้านคุณธรรมและจริยธรรม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๙ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด ข้อมีการมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ ส่วนข้ออื่นๆ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ด้านการเตรียมการสอน

ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการเตรียมการสอน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๗ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษา ด้านการเตรียมสอน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

สำหรับ นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการเตรียมการสอน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษา ด้านการเตรียมสอน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ด้านการดำเนินการสอน

ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการดำเนินการสอน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๔ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด ในข้อมีการสอดแทรกจริยธรรมและคุณธรรมควบคู่ไปกับการเรียนการสอน ส่วนข้ออื่นๆ อยู่ในระดับมาก

สำหรับนักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการดำเนินการสอน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๒

และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษา ด้านการดำเนินการสอน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน

ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษา ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

สำหรับนักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๘ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษา ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๕.๑.๓ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

ครูและนักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ครูและนักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษา ในด้านคุณธรรมและจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และด้านความสามารถในการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ นอกจากนี้ในด้านความสามารถในการสอน เมื่อพิจารณาเป็นด้านย่อย พบว่า ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นแตกต่างกันในการเตรียมการสอน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และด้านการดำเนินการสอน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

๕.๑.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

ครู มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ดังนี้

๑. จำนวนครูพระสอนธรรมศึกษา ไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียนทำให้การสอนไม่ทั่วถึง
๒. การเดินทางของครูพระสอนธรรมศึกษาไม่สะดวกเนื่องจากโรงเรียนอยู่ห่างไกล
๓. การจัดเวลาในการเรียนธรรมศึกษาของโรงเรียนไม่เหมาะสมกับช่วงเวลา และเวลาในการสอนน้อยกว่าช่วงเวลาปกติ เนื่องจากโรงเรียนยังไม่ให้ความสำคัญกับการเรียนธรรมศึกษา

๔. การจัดทำแผนการสอนของครูพระสอนธรรมศึกษาและหลักสูตรไม่สอดคล้องกันเนื่องจากไม่มีการประชุมร่วมกันของทั้งสองฝ่าย ในการจัดการเรียนการสอน

๕. ค่าตอบแทนที่ให้แก่ครูพระสอนธรรมศึกษาน้อยเกินไป

๖. สื่อการสอนของครูพระสอนธรรมศึกษามีน้อย

๗. การพัฒนาสื่อการสอนของครูพระสอนธรรมศึกษายังไม่ทันสมัยเท่าที่ควร

๘. ครูพระสอนธรรมศึกษายังไม่มีเอกภาพในการวัดผลและประเมินผล

๙. ครูพระสอนธรรมศึกษา ไม่มีเวลามาสอนในช่วงเวลาที่กำหนดเนื่องจากติดกิจนิมนต์

๑๐. ครูพระสอนธรรมศึกษามีปัญหาในเรื่องการควบคุมดูแลเด็ก

ข้อเสนอแนะของครู มีความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะที่มีต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ดังนี้

๑. ควรเพิ่มจำนวนครูพระสอนธรรมศึกษาให้มากขึ้น เพื่อให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียน

๒. ควรมีการรับส่งครูพระสอนธรรมศึกษา เพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทาง

๓. ควรเพิ่มเวลาเรียนธรรมศึกษาให้มากกว่าเดิม

๔. ควรมีการประชุมร่วมกันระหว่างครูพระสอนธรรมศึกษาและผู้บริหารของโรงเรียน เพื่อให้การเรียนธรรมศึกษาสอดคล้องและเหมาะสมกับหลักสูตร

๕. ควรมีการเพิ่มค่าตอบแทนให้แก่ครูพระสอนธรรมศึกษา

๖. ควรจัดหาสื่อและวัสดุอุปกรณ์ให้สอดคล้องและครอบคลุมเนื้อหาวิชา

๗. ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนาสื่อการสอนให้ทันสมัย และเพิ่มเทคนิคการสอนให้สอดคล้องกับวัยและความต้องการของเด็กนักเรียน

นักเรียน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ดังนี้

๑. สื่อการสอนของครูพระสอนธรรมศึกษามีน้อย

๒. สื่อการสอนของครูพระสอนธรรมศึกษายังไม่ทันสมัยเท่าที่ควร ทำให้ไม่น่าสนใจเท่าที่ควร

๓. การจัดเวลาในการเรียนธรรมศึกษาของโรงเรียนไม่เหมาะสมกับช่วงเวลา และเวลาในการสอนน้อยกว่าช่วงเวลาปกติ เนื่องจากโรงเรียนยังไม่ให้ความสำคัญกับการเรียนธรรมศึกษา

๔. การเดินทางของครูพระสอนธรรมศึกษาไม่สะดวกเนื่องจากโรงเรียนอยู่ห่างไกล

๕. จำนวนครูพระสอนธรรมศึกษา ไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน ทำให้การสอนไม่ทั่วถึง

๖. ครูพระสอนธรรมศึกษา ไม่มีเวลามาสอนในช่วงเวลาที่กำหนด เนื่องจากติดกิจนิมนต์

๗. ครูพระสอนธรรมศึกษามีปัญหาในเรื่องการควบคุมดูแลเด็ก เพราะใจดีเกินไป

ข้อเสนอแนะของนักเรียน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะที่มีต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ดังนี้

๑. ควรมีการนำสื่อที่ทันสมัยและน่าสนใจมาสอน เพื่อดึงดูดความสนใจของนักเรียนให้มากกว่านี้
๒. ควรเพิ่มจำนวนครูพระสอนธรรมศึกษาให้มากขึ้น เพื่อให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียน
๓. ควรเพิ่มเวลาเรียนธรรมศึกษาให้มากกว่าเดิม
๔. ควรมีการสนับสนุนการเดินทางของครูพระสอนธรรมศึกษา
๕. ควรมีการเพิ่มค่าตอบแทนให้แก่ครูพระสอนธรรมศึกษา
๖. ครูพระสอนธรรมศึกษาควรเข้มงวดมากกว่านี้
๗. โรงเรียนควรสนับสนุนสื่อการสอนของครูพระสอนธรรมศึกษา

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า

๑. ครูและนักเรียนมีความคิดเห็น ต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน แสดงให้เห็นว่าครูพระสอนธรรมศึกษาให้ความสนใจที่จะถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์และเรื่องราวในพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องให้กับนักเรียนอย่างเต็มความสามารถและเต็มเวลา เพื่อให้นักเรียนสามารถเข้าใจหลักธรรมคำสอนและสามารถนำเอาหลักธรรมคำสอนต่างๆ ไปปรับใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้ เมื่อท่านได้มีโอกาสเข้าไปสอนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียนในโรงเรียน ท่านยังเป็นผู้มีส่วนช่วยในการส่งเสริมให้เกิดการจัดกิจกรรมทางศาสนาซึ่งจะทำให้นักเรียนได้มีโอกาสในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ด้วย ซึ่งจะช่วยให้คนในชุมชนมีความรู้ในเรื่องพระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งเป็นไปตามที่ ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช ผู้บังคับการวชิราวุธวิทยาลัย ได้เคยเสนอว่า “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้ได้ผลต้องนำไปบูรณาการเข้ากับชีวิตจริง เพื่ออบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กๆ ไม่มุ่งสอนเฉพาะเรื่องวิชาการแต่ควรสอนเรื่องคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา โดยนิมนต์พระมาสอนที่โรงเรียน เพื่อให้เป็นแบบอย่างทางศีลธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน ด้วยการสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น”^๑ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

^๑ชัยอนันต์ สมุทวณิช, “การศึกษา – ศาสนา – วัฒนธรรม”, คม ชัด ลึก, (๒๐ มกราคม ๒๕๔๙) : ๕.

๑) **ด้านคุณธรรมและจริยธรรม** ผลการศึกษาพบว่า ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นมากที่สุด ในข้อการมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ ทั้งนี้เพราะพระสอนธรรมศึกษาเป็นผู้มีจริยวัตรอันงดงาม อันเนื่องมาจากการที่ท่านต้องรักษาศีลเป็นจำนวนมากถึง ๒๒๗ ข้อ ท่านจึงเป็นผู้ที่มีความประพฤติดี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีจิตใจโอบอ้อมอารีเปี่ยมไปด้วยเมตตากรุณา เหมาะสมกับการเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เยาวชนได้ประพฤติปฏิบัติตาม นอกจากนี้ท่านยังเป็นผู้ที่มีความวิริยะอุตสาหะเป็นอย่างยิ่ง เห็นได้จากการพยายามที่จะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ทางพระพุทธศาสนา (Knowledge) “**อธิปัญญาสิกขา**” พร้อมกับการสร้างค่านิยมและศรัทธาในพระพุทธศาสนา (Attitude) “**อธิจิตสิกขา**” ให้เกิดขึ้นกับนักเรียน และเพื่อให้ผู้เรียนประพฤติตามหลักธรรมคำสอนและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ (Process) “**อธิศีลสิกขา**” การสอนธรรมศึกษาจึงเป็นงานที่ต้องอาศัยความเสียสละและความทุ่มเทกำลังกายกำลังใจเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำพระธรรมคำสอนไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้ ดังนั้นคุณธรรมและจริยธรรมถือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีจิตใจดี อ่อนโยน ไม่เห็นแก่ตัว และช่วยทำให้ผู้เรียนเกรงกลัวต่อการทำบาปทั้งปวง พระธรรมคำสอนจึงถือเป็นเครื่องกำจัดกิเลสในหมู่มวลมนุษย์ทั้งปวง ผู้ที่ได้ศึกษาพระธรรมคำสอนจะสามารถรับรู้ถึงความดีงามและคุณค่าแห่งหลักธรรมที่แฝงอยู่ได้อย่างลึกซึ้งจึงทำให้เป็นผู้ที่มีจิตใจดีงาม มีเมตตาโอบอ้อมอารี รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีความเสียสละไม่เห็นแก่ตัวมองเห็นประโยชน์ของส่วนรวมเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องมาก่อนประโยชน์ส่วนตน มีความรับผิดชอบต่องานตนเองและมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ รู้จักเกรงกลัวหรือละอายต่อการทำบาปทั้งปวง โดยพระสอนธรรมศึกษาจะส่งเสริมให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่ดีงาม มีคุณธรรมและจริยธรรมที่พึงประสงค์ มีความกตัญญูต่อบุพการี รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตนรู้จักการระงับผู้ใหญ่ รู้จักความอดทนอดกลั้น มีความขยันหมั่นเพียร ในการเรียน มีความคิดสร้างสรรค์พร้อมที่จะพัฒนาตนเองอยู่เสมอ และส่งเสริมให้นักเรียนรักษาศีล ๕ เพราะศีล ๕ เป็นเครื่องป้องกันการทำชั่วทั้งปวง การสอนคุณธรรมและจริยธรรมยังมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์เหตุการณ์ในสังคมด้วยหลักธรรม รู้จักคิด วิเคราะห์ ปัญหาชีวิตแก้ปัญหาชีวิตด้วยสติปัญญา มีความสุขตามฐานะของตน มีความรักในท้องถิ่นเป็นคนเห็นคุณค่าของตนเอง ไม่ดูถูกตนเองมีการพัฒนาทางกายฟุ้งตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับพระมหาไชยา ชยสิทธิ (เสนแสนยา) ศึกษาเรื่อง ทศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา พบว่าครูมีทศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุในด้านการมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๔.๙๒)^๒

^๒พระมหาไชยา ชยสิทธิ (เสนแสนยา), “ศึกษาทศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาพระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๖๘.

๒) ด้านความสามารถในการสอน ผลการศึกษาพบว่า ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาด้านย่อยพบว่าครูและนักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน แสดงให้เห็นว่าพระสอนธรรมศึกษาเป็นผู้ที่เพียบพร้อมไปด้วยความรู้ความสามารถในการสอนเป็นอย่างดี อันเนื่องมาจากพระสอนธรรมศึกษานั้นมีความกระตือรือร้นในการสอนเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ประกอบกับท่านได้เตรียมความพร้อมในการสอนก่อนล่วงหน้า และศึกษาหาความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับแบบเรียน ตำรา เอกสารและหลักธรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสอนของท่านจำเป็นต้องสอดแทรกเนื้อหาสาระเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา หลักธรรม และคำสอนต่าง ๆ ซึ่งบางเรื่องอาจเป็นเรื่องยากที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจได้ ฉะนั้นพระสอนธรรมศึกษาจึงต้องเตรียมเนื้อหาและวิธีการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน ท่านจึงต้องมีเทคนิคและวิธีการสอนเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้เรียนซึ่งก็สอดคล้องกับหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าในเรื่องวิธีการสอน ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสว่าวิธีการสอนมีหลากหลายรูปแบบเพื่อให้เหมาะสมกับบุคคล ซึ่งวิธีที่พระองค์พบหรือใช้บ่อย คือ (๑) แบบสากัจฉาหรือสนทนา (๒) แบบบรรยาย (๓) แบบตอบปัญหา และ (๔) แบบวางกฎข้อบังคับ^๓ วิธีการสอนจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการสอนของพระสอนธรรมศึกษาที่ต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษจึงทำให้ครูพระสอนธรรมศึกษาต้องเตรียมความพร้อมทั้งในด้านเนื้อหา อุปกรณ์ และเทคนิคต่าง ๆ ในการสอนเพื่อให้ผู้เรียนสนใจเรียนมากยิ่งขึ้น การนำเข้าสู่บทเรียนเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการสอน ครูพระสอนธรรมศึกษาต้องใช้ถ้อยคำและท่วงทำนองที่น่าฟังและดึงดูดความสนใจของผู้เรียนตลอดจนความแม่นยำของเนื้อหาและภาษาที่ชัดเจนไม่กำกวม รวมทั้งสื่อที่ใช้ประกอบการสอนต้องมีความสัมพันธ์กับเนื้อหาที่เรียน มีการใช้เทคนิคในการตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดและปฏิบัติไหวพริบในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นตลอดจนความพยายามที่จะสอดแทรกจริยธรรมเพื่อการอบรมควบคู่ไปในขณะที่มีการเรียน ซึ่งจะเสริมสร้างกำลังใจและความมั่นใจให้กับผู้เรียนอันจะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถใช้หลักธรรมคำสอนไปแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง ซึ่งสิ่งที่จะสามารถใช้วัดความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนได้ในเบื้องต้นคือ การวัดและประเมินผลการเรียน ซึ่งจะเป็นสิ่งบ่งชี้ที่สำคัญว่าผู้เรียนสามารถนำสิ่งที่เรียนไปใช้แก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันได้หรือไม่ การวัดความรู้ของผู้เรียนอาจทำได้โดยใช้แบบทดสอบก่อนการเรียน และหลังจากที่เรียนจบแล้วก็ได้ ซึ่งจะทำให้ครูพระสอนธรรมศึกษาเห็นความแตกต่างของผู้เรียนว่าผู้เรียนมีพัฒนาการหรือมีความเข้าใจในสิ่งที่เรียนเพิ่มขึ้นมากน้อยเพียงใด และมีจุดใดบ้างที่ผู้เรียนยังไม่เข้าใจหรือมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงซึ่งจะทำให้พระสอนธรรมศึกษาสามารถที่จะเข้าถึงผู้เรียนได้มากขึ้นและเข้าใจผู้เรียนได้อย่างลึกซึ้ง ซึ่งจะทำให้สัมพันธภาพระหว่างครูพระสอนธรรม

^๓พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๘), หน้า ๔๗ - ๕๑.

ศึกษาและผู้เรียนมีความใกล้ชิดกันมากขึ้นเกิดความไว้วางใจและเชื่อมั่นมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลดีต่อการโน้มน้าวจิตใจผู้เรียนให้ประพฤติปฏิบัติตามในแบบอย่างที่ดีได้ต่อไป

๒. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

ครู และนักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่า สถานภาพของครูและนักเรียน มีผลต่อการแสดงความคิดเห็นเพราะเด็กกับผู้ใหญ่มีความรู้และประสบการณ์ไม่เท่ากัน การแสดงความคิดเห็นจึงแตกต่างกันไปตามวัยและประสบการณ์ ตลอดจนความรู้ความสามารถและวิจารณญาณในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ย่อมไม่เท่ากันที่เป็นเช่นนี้เพราะครูเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ในการสอนย่อมมีความเข้าใจในเรื่องการเตรียมการสอน การดำเนินการสอน และการวัดผลและการประเมินผล เพราะเรื่องเหล่านี้เป็นสิ่งที่ครูทุกคนจะต้องปฏิบัติในฐานะที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้แก่ นักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของมัทนา เหลืองนาคทองดี ศึกษาเรื่อง “ความรู้ความเข้าใจในการบริหาร องค์การตามหลักบรรษัทภิบาลของนักธุรกิจไทย” พบว่าผู้บริหารระดับสูงและผู้บริหารระดับกลางมีความคิดเห็นที่ดีต่อการนำหลักบรรษัทภิบาล มาใช้ในการบริหารองค์การมากกว่าผู้บริหารระดับล่าง^๕ เช่นเดียวกับ ผลการศึกษาของเกียรติศักดิ์ ศรีสมพงษ์ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี” และพบว่า ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารแตกต่างกัน^๕

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะสำหรับนำผลการวิจัยไปใช้

๑. จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า พระสอนธรรมศึกษาเป็นผู้หนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เยาวชน ฉะนั้นโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความสำคัญและตระหนักถึงความจำเป็นในการเข้าไปมีส่วนร่วมของครูพระสอนธรรมศึกษาในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเยาวชนให้มากกว่าที่เป็นอยู่ใน

^๕มัทนา เหลืองนาคทองดี, “ความรู้ความเข้าใจในการบริหารองค์การ ตามหลักธรรมาภิบาลของนักธุรกิจไทย”, เอกสารวิจัย, (หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐร่วมเอกชน รุ่นที่ ๑๔, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๔๕), หน้า ๗๐.

^๕เกียรติศักดิ์ ศรีสมพงษ์, “การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี”, วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษามหาบัณฑิต, (กาญจนบุรี : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี, ๒๕๔๘), บทคัดย่อ

ขณะนี้ โดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องให้ความสำคัญและสนใจในเรื่องครูผู้สอน นักเรียน สถานที่สอน สื่อการสอน การวัดผลที่ได้ประสิทธิภาพและการจัดการหลักสูตรที่ต้องมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับหลักสูตรสามัญและสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ ตลอดจนงบประมาณในการดำเนินการ ควรจัดให้มีความเหมาะสม และควรมีการวางรูปแบบการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนให้เป็นแบบอย่างเดียวกันและเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันของสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เพื่อให้เยาวชนเป็นผู้ที่มีความรู้คู่คุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งจะทำให้สังคมและประเทศชาติมีความเจริญสืบไป

๒. โรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา อันได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานพระพุทธศาสนา และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูพระสอนธรรมศึกษา มีความรู้ในด้านต่างๆ มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนทั้งในแง่ของวิชาการ เทคโนโลยี ตลอดจนเครื่องมือที่ทันสมัยต่างๆ เพื่อให้พระสอนธรรมศึกษามีความรอบรู้มากขึ้นและสามารถที่จะนำเอาวิวัฒนาการต่างๆ ที่ทันสมัยเหล่านั้นมาผนวกเข้ากับวิชาสามัญที่มีการเรียนการสอนในโรงเรียนและสามารถสอดแทรกหลักธรรมต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะทำให้การสอนธรรมศึกษามีประสิทธิภาพมากขึ้น และทำให้ครูพระสอนธรรมศึกษามีความตื่นตัวมากขึ้นด้วยเช่นกัน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของครูพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน
๒. ควรศึกษาเชิงพัฒนาเพื่อส่งเสริมและกระตุ้นให้ครูพระสอนธรรมศึกษามีความตื่นตัวและมีความพร้อมในการสอนมากยิ่งขึ้น
๓. ควรศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งเสริมความสามารถในการสอนของครูพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน
๔. ควรมีการศึกษาความคิดเห็นของครูพระสอนธรรมศึกษาในการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนและสอดคล้องกับหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ
๕. ควรศึกษาประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนต่างๆ ทั่วประเทศ